

VỀ CUỘC BIỂU TÌNH CỦA NÔNG DÂN TIÊN HƯNG VÀ DUYÊN HÀ (THÁI BÌNH) NGÀY 1-5-1930

LẠI DUY MỘC*

Thái Bình là một tỉnh nông nghiệp, nông dân chiếm tuyệt đại bộ phận dân cư. Đảng bộ Thái Bình là một trong những Đảng bộ được thành lập sớm. Từ khi ra đời, Đảng bộ đã lãnh đạo phong trào đấu tranh cách mạng của nhân dân trong tỉnh tiến lên thành cao trào. Những cuộc biểu tình, mít tinh ở làng, ở tổng, đấu tranh đòi chia lại ruộng đất công, đòi vay thóc cứu đói, đòi cải cách hương thôn liên tiếp nổ ra. Điển hình là cuộc biểu tình của nông dân Tiên Hưng, Duyên Hà, ngày 1-5-1930.

Duyên Hà và Tiên Hưng là hai huyện nằm ở phía Bắc của tỉnh Thái Bình, đất đai màu mỡ, thuận lợi cho việc phát triển sản xuất nông nghiệp. Tuy nhiên, ruộng đất ở nơi đây chủ yếu nằm trong tay giải cấp địa chủ.

Nông dân Duyên Hà, Tiên Hưng bị áp bức, bóc lột nặng nề bởi chế độ thực dân, phong kiến, sớm có truyền thống chống xâm lược và chống địa chủ phong kiến. Đặc biệt, nơi đây đã từng là địa bàn hoạt động chính của các cuộc nổi dậy chống thực dân Pháp do Bang Tồn, Thương Lương, Đốc Nhưỡng đứng đầu.

Vào cuối năm 1927, vùng Duyên Hà, Tiên Hưng đã có cơ sở cách mạng. Từ khi có Đảng lãnh đạo, nông dân bước đầu giác ngộ về lòng yêu nước, giác ngộ về giai cấp; có cuộc đấu tranh thu hút hàng trăm nông dân tham gia. Nổi bật nhất là cuộc đấu tranh kéo dài hai, ba

năm của nông dân làng Chùa và làng Vân Đài, chống lại bọn cường hào, ác bá.

Phong trào cách mạng cả nước đang có xu thế lên cao, Trung ương Đảng quyết định phát động một đợt đấu tranh lớn ngày 1-5-1930 nhằm thúc đẩy phong trào tiến lên. Thực hiện chỉ thị của Xứ uỷ, Tỉnh uỷ Thái Bình đã họp tại làng Hội Khê (huyện Vũ Tiên cũ), quyết định phát động một đợt đấu tranh mạnh mẽ trong phạm vi toàn tỉnh. Đặc biệt, Tỉnh uỷ đã giao cho liên chi Thần - Duyên tổ chức quần chúng biểu tình lên tỉnh lỵ đấu tranh trực diện với bọn thống trị ở tỉnh. Tối 28-4-1930, Ban chi uỷ Thần - Duyên họp tại làng Nhuệ (Duyên Hà) dưới sự lãnh đạo của đồng chí Tỉnh uỷ viên, trực tiếp làm Bí thư Liên chi uỷ, thống nhất nội dung đấu tranh, nội dung tuyên truyền cho quần chúng, bản kế hoạch tổ chức biểu tình và phân công cán bộ, đảng viên phụ trách từng nhiệm vụ.

* Phó trưởng Ban Tuyên giáo Tỉnh uỷ Thái Bình

Đêm 30-4-1930, đúng giờ quy định, cờ đỏ búa liềm đã được treo ngay ở công huyện đường Hưng Nhân, ở cây bàng giữa huyện đường Duyên Hà và cây đa đầu thị trấn phủ Tiên Hưng. Ba lá cờ khác được treo ở bến phà Thọ Vực, bến đò Giồng và cây đa Quán Đầu (cạnh làng Quán Xá), gần chợ Khô, là địa điểm tập trung quần chúng đi biểu tình. Truyền đơn rải ở rất nhiều vùng thuộc 3 huyện: Hưng Nhân, Duyên Hà, Tiên Hưng.

Sáng sớm ngày 1-5-1930, các hiệu trống nổi liên hồi ở làng Nhuệ, Vân Đài, làng Chùa, Vy Sỹ, quần chúng nhanh chóng tập hợp thành từng nhóm rồi kéo đến nơi tập trung. Quần chúng nhân dân ở các làng Thanh Cách, Đồng Lạc, An Bình, Phan Thôn qua gò Cô Tiên đến làng Cổ Quán, hoặc đi lối sau Phủ Tiên Hưng rồi cùng rẽ vào đường 222 đến chợ Khô. Tiếp đó, nhân dân các làng An Lại, Hậu Trung, Hậu Thượng, Vy, Sàng, Nhuệ, Phú Mỹ, chùa Vân Đài, Hưng Đông, Hưng Tú, Bá Thôn, Vũ Lang, Quán Xá, học đường cầu Chanh, cùng với An Bài, Nguyễn Lâm xuống chợ.

Từ sáng sớm, chợ Khô đã đông nghịt người. Đồng chí Trần Đăng Lộc giương cao lá cờ đỏ búa liềm dẫn đầu, tiếp đó là hai người mang tấm vải trắng với dòng chữ nổi bật:

- *Bắt Pháp để quốc phải giảm thuế, miễn sưu*
- *Năm nay chu cấp thóc gạo cho dân*
- *Tha những người bị bắt ra*
- *Triệt đội quân tuần tiễu về*
- *Đền tiền các làng bị tàn phá*
- *Đề tự do đi lại và hội họp.*

Dưới băng có dòng chữ: "Đảng Cộng sản Việt Nam". Đoàn biểu tình đông gần 1.000 người, mỗi người đeo ở cánh tay băng giấy: "Ngày 1 -5 vạn tuế". Đoàn qua bến đò Thọ Vực - Đồng Phú rồi tập trung bên hữu ngạn sông Trà Lý. Một nhóm người không tập trung ở chợ Khô, đi theo đường 222, sang bến đò Giồng, tiến thẳng đến nơi tập trung. Bọn quan lại, tổng lý ở địa phương hoảng hốt không dám chống lại, nhưng chúng tìm cách báo việc quần chúng biểu tình cho bọn quan tình biết.

Đoàn biểu tình tổ chức rất khẩn trương, tập trung đội ngũ chỉnh tề, xếp thành hàng năm, dài tới 1km tiến thẳng về phía thị xã Thái Bình. Đoàn biểu tình giương cao lá cờ đỏ búa liềm. Đồng chí Bùi Văn Mộng, Phó Bí thư Liên chi ủy Thần - Duyên đứng đầu đoàn người biểu tình. Trên đường đi đoàn biểu tình rải truyền đơn mang khẩu hiệu "Ngày 1 -5 vạn tuế", đồng thời hô vang khẩu hiệu. Theo chủ trương, kế hoạch từ trước, được các huyện bạn hỗ trợ, quần chúng nhân dân hai huyện Vũ Tiên và Thư Trì thuộc các làng: Đại Đồng, Bình An, Sáo Đầu, Văn Môn, Hội Khê, Cổ Việt cải trang thành người đi làm, đi mua bán, tập trung sẵn trong thị xã chờ phối hợp cùng đoàn biểu tình Duyên Hà - Tiên Hưng.

Đoàn biểu tình đi đến công Sinh, cách thị xã Thái Bình khoảng 3km, bị địch từ trên xe xuống cản lại. Tên Nguyễn Huy Xương cùng Giám binh người Pháp tiến đến đoàn người biểu tình. Tên Xương tỏ ra mềm mỏng, dùng mọi thủ đoạn dụ dỗ, yêu cầu giải tán. Một đồng chí lãnh đạo cuộc đấu tranh nói lớn: "Chúng ta phải đi đến nơi về đến chốn, đòi

cho được việc rồi mới trở về...". Cả đoàn biểu tình hưởng ứng, tiếp tục tiến bước. Trước khí thế của quần chúng nhân dân, bọn địch vừa lùi, vừa lên đạn. Giám binh Pháp ra lệnh bắn vào đoàn biểu tình. Một đồng chí trong ban lãnh đạo đấu tranh kêu gọi binh lính: "Cùng noi giống Việt Nam, anh em đừng bắn vào người mình". Giám binh Pháp dùng súng lục bắn vào đoàn người, đồng chí Trần Đăng Lộc, người cầm cờ, bị bắn vào đầu và ngã xuống. Các đồng chí trong ban lãnh đạo xông lên đỡ đồng chí Lộc. Bọn lính dùng báng súng đánh vào đoàn người biểu tình. Các đồng chí trong ban lãnh đạo bị địch đánh trọng thương, trời bắt đưa đi. Vào khoảng 11 giờ trưa ngày 1-5-1930, đoàn biểu tình buộc phải giải tán.

Trong lúc cuộc biểu tình nổ ra, tại thị xã Thái Bình, tình hình hỗn loạn, nhốn nháo, bọn địch loan tin "Cộng sản cướp chính quyền". Trại lính nổi còi báo động, quan lại, quan tây đóng cửa các công sở, đưa vợ con chạy vào trại lính.

Được tin đoàn biểu tình bị địch khủng bố trên đường vào thị xã, sợ quần chúng cách mạng Vũ Tiên và Thư Trì chờ sẵn ở thị xã để phối hợp với đoàn biểu tình đã phải tìm cách bí mật rút lui. Riêng quần chúng ở Thuận An đã kéo về đấu tranh với Trì phủ huyện Vũ Tiên, đòi thực hiện một số yêu sách: giảm sưu, giảm thuế, cứu chữa cho dân...

Để khủng bố nông dân Tiên Hưng, Duyên Hà tham gia biểu tình, ngay chiều 1-5, Tổng đốc Vi Văn Đình ra lệnh cho tri huyện Tiên Hưng, Duyên Hà đón lõng trên các con đường về làng để bắt những người tham gia biểu

tình. Mặt khác, chúng tiến hành đốt phá nhà cửa của nhiều đảng viên, quần chúng trong vùng; bắt nông dân đắp con đường từ chợ Khô (thôn Nguyên Lâm) qua các làng Quán Xá (Hồng Châu), Bá Thôn (Hồng Việt), Nhuệ, Vị Khê (Chí Hoà) đến đường 224 để tuần tra kiểm soát cộng sản (sau này con đường mang tên Cộng sản). Ngoài hơn 30 người bị địch bắt tại cuộc biểu tình, chỉ ít ngày sau, hơn 200 người khác tiếp tục bị bắt giữ. Ngay ngày 1-5-1930, đồng chí Hoàng Kỳ - Quyền Bí thư Tỉnh uỷ đã bị địch bắt, Tỉnh uỷ cử đồng chí Nguyễn Văn Phúc làm Bí thư. Ngày 29-9-1930, toà Thượng thẩm của Pháp đã tiến hành xử phúc thẩm vụ án mà chúng gọi là "Vụ cộng sản ở Thái Bình". Chúng kết án những người lãnh đạo tham gia cuộc biểu tình ngày 1-5-1930 của nông dân Tiên Hưng và Duyên Hà với những mức khác khe:

- 10 năm phóng trục: Bùi Hữu Diên, Lương Duyên Hồi, Trần Văn Ngo.

- 6 năm phóng trục: Bùi Văn Mộng, Đỗ Gia Tuấn, Bùi Huy Tuyền, Đinh Văn Tân, Nguyễn Đình Liêm.

- 5 năm phóng trục: Bùi Chính Tân, Ngô Văn Thân, Vũ Huệ, Bùi Văn Tam (tức Khắc), Phạm Văn Miêng, Nguyễn Văn Ry, Đặng Văn Nhân, Đặng Văn Sự, Hoàng Văn Điền, Nguyễn Văn Phiến, Nguyễn Văn Thân, Đỗ Duy Đóa, Đỗ Duy Phúc, Đỗ Gia Chuẩn, Trương Thuỷ, Nguyễn Đức Sành, Đinh Văn Thuỷ, Đỗ Đình Các. Ngoài ra, 18 người này còn phải chịu 5 năm cầm cố.

- Hình phạt 3 tháng tù giam đối với 31 người, phạt 3 tháng tù án treo đối với 6 người.

Những người này đều can tội biểu tình ngày 1-5-1930 vừa rồi. mà chúng liệt vào tội "làm rối loạn trị an".

Cuộc biểu tình của nông dân Tiên Hưng, Duyên Hà dưới sự lãnh đạo của Liên chi bộ Đảng Thần - Duyên là cuộc đấu tranh mở đầu cho cao trào cách mạng năm 1930 trong toàn tỉnh Thái Bình, mở đầu cho phong trào nông dân Bắc Kỳ và góp phần đáng kể vào cao trào cách mạng chung của cả nước.

Trung ương Đảng và Xứ uỷ Bắc Kỳ đã đánh giá cuộc biểu tình của nông dân Tiên Hưng, Duyên Hà, ngày 1-5-1930, là một trong năm cuộc biểu tình lớn nhất cả nước lúc bấy giờ. Ngay sau khi cuộc biểu tình bị đàn áp, Trung ương Đảng đã ra lời kêu gọi quần chúng cách mạng đứng lên đấu tranh phản đối chống lại sự tàn bạo của thực dân Pháp. Lời kêu gọi đã được in thành truyền đơn và rải trên nhiều tỉnh thành ở Bắc Kỳ:

"Hỡi các đồng chí

Hơn một nghìn công nhân và nông dân Bến Thủy và hơn hai trăm nông dân của Thái Bình đã biểu tình ngày 1-5, ngày Quốc tế lao động. Thực dân Pháp đã bắn vào họ một cách vô nhân đạo. Ở Bến Thủy 5 người chết, 18 người bị thương, ở Thái Bình 1 người bị thương và 20 người bị bắt giữ. Công nhân nhà máy cưa Lao Tiên và nhà máy cưa Thái Hư đã đình công để phản đối chống lại sự tàn bạo của thực dân Pháp và sự thăm sát đồng bào ta của thực dân Pháp.

Hỡi các đồng chí bị áp bức, hỡi đồng bào! Đùng bao giờ quên những tội ác tày trời của

thực dân Pháp đã áp bức, bóc lột, tàn sát những người dân nghèo.

Hãy nhớ rằng ngày 1-5 là ngày thực dân Pháp đã tàn sát vô nhân đạo công nhân và nông dân.

Hãy nêu gương các đồng chí ở Bến Thủy, ở Thái Bình để đấu tranh đòi giảm thuế, có gạo cho mọi người, phản đối việc tăng đóng góp, phản đối việc tàn sát công nhân, nông dân, lật đổ chế độ thực dân dã man tàn bạo"¹.

Cuộc biểu tình 1-5 của nông dân Tiên Hưng và Duyên Hà mặc dù đã có sự chuẩn bị, nhưng thất bại, bị kẻ thù đàn áp và khủng bố khốc liệt. Nguyên nhân do phong trào đấu tranh phát triển không đều. Công tác tuyên truyền trong quần chúng nhân dân mới chú trọng ở bề rộng, mà chưa chú trọng ở chiều sâu, còn nặng về tuyên truyền khẩu hiệu kinh tế. Liên chi bộ Đảng Thần - Duyên ra đời chưa đầy một năm, chưa trải qua nhiều thử thách trong đấu tranh, chưa tích lũy được nhiều kinh nghiệm và phương pháp đấu tranh cách mạng.

Cuộc biểu tình của nông dân Duyên Hà và Tiên Hưng có ý nghĩa lớn không chỉ đối với Thái Bình, với cả nước, mà trong một chừng mực nào đó còn mang ý nghĩa quốc tế. Cuộc biểu tình diễn ra đúng ngày Quốc tế lao động 1-5, nên có tác dụng giáo dục ý thức và tinh thần Quốc tế cho quần chúng, góp phần vào cao trào cách mạng chung của dân tộc.

1. Tài liệu lưu tại Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Thái Bình